

Павло Гай-Нижник

Науково-дослідний інститут українознавства
Міністерства освіти і науки України
hai-nyzhnyk@ukr.net

УДК 314.743(=161.2)(497.11)"19"
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2022.26.2.3>
Оригіналан научни рад
примљен 15.07.2022.
прихваћено за штампу 24.11.2022.

НАЧАЛЬНИКИ ТА ВИЩІ СТАРШИНИ ГОЛОВНОЇ КВАРТИРИ І ВЛАСНОГО ШТАБУ ГЕТЬМАНА УКРАЇНИ (1918 Р.): НОВІ ЕМІГРАНТИ В СЕРБІЇ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТ.

У статті висвітлюються особи – вищі чини-старшини Головної Квартيري і Власного Штабу гетьмана всієї України П. Скоропадського під час існування Української Держави (29 квітня – 14 грудня 1918 р.), які емігрували в першій чверті ХХ ст. з України до Сербії.

Ключові слова: Власний Штаб гетьмана, Стеллецький, Аккерман, Богданович, Яценко-Борзаковський, Удовиченко.

The article covers the persons – senior ranks of the Headquarters and Own Staff of Hetman of All Ukraine P. Skoropadsky during the existence of the Ukrainian State (April 29 – December 14, 1918), who emigrated in the first quarter of the twentieth century from Ukraine to Serbia.

Keywords: Hetman's Own Headquarters, Stelletsy, Ackerman, Bogdanovych, Yatsenko-Borzakovsky, Udovychenko.

Адміністрація глави держави за владарювання П. Скоропадського мала військово-цивільний характер та структуру і називалася «Головна Квартира Пана Гетьмана»¹, що охоплювала три основні складові: «Штаб Пана Гетьмана», «Особи біля Гетьмана» (тобто його ад'ютанти), «Власна Його Світлості Пана Гетьмана всієї України канцелярія». *Головна Квартира гетьмана* являла собою центральну адміністрацію глави держави, яку було побудовано на військових засадах і що мала виняткові контролюючі повноваження щодо всіх силових структур країни та визначала основні напрями охоронної діяльності в Українській Державі. До її обов'язку входило також безпосередньо оповіщати гетьмана про стан і потреби національної та його особистої безпеки тощо.

Власний Штаб гетьмана всієї України був серцевиною Головної Квартيري керманича держави і повноваження цієї інституції були надзвичайно широкими. Гетьманський Штаб займався питаннями призначень і звільнень зі служби, відпустками та відрядженнями усіх чинів Головної Квартيري гетьмана, справами надання допомоги від самого П. Скоропадського тим особам, «які здійснили послуги Українській Державі»².

Окрім того, до компетенції Штабу гетьмана також входило: встановлення зв'язку між частинами, підлеглими начальникові гетьманського Штабу; повідомлення

¹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 16.

² Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 57. – Оп. 2. – Спр. 239. – Арк. 7.

гетьмана за даними преси про політичний і економічний настрій населення; збереження справ і документів історичного значення; забезпечення утримання та інших видів задоволення особам Головної Квартири ясновельможного пана гетьмана; загальний нагляд за безпекою резиденції і мандрівок гетьмана; влаштування гетьманських прийомів і зустрічей; «обслідування всіх сторін діяльності політичних партій, організацій і окремих осіб, які намагаються підірвати Гетьманську владу і встановлену форму Правління в Українській Державі, а також висвітлення різних політичних течій в суспільстві і народних масах»³.

Головна Квартира і Власний Штаб гетьмана відігравали одну з ключових ролей в державотворчій роботі за часів гетьманування П. Скоропадського та являли, свого роду, особисту військово-цивільну адміністрацію гетьмана всієї України, почет, службу безпеки, розвідки, контррозвідки та охорони глави держави водночас. Цілком вірогідно, що через такі широкі (особливо силові) повноваження Гетьманської Квартири взагалі і Власного Штабу гетьмана, зокрема П. Скоропадський намагався створити власний «тіньовий уряд» і, водночас, силову структуру, які (у тіснішому колі найближчих і довірених йому особисто осіб) надали би гетьманові можливості діяти більш самостійно в управлінні державою, уникаючи тотального контролю окупаційної німецької влади та політичних галасів своїх супротивників (Гай-Нижник 2019).

Після повалення Гетьманату П. Скоропадського й, відтак, краху Української Держави 14 грудня 1918 р. внаслідок соціалістично-республіканського заколоту на чолі з Директорією (Гай-Нижник 2019), переважна більшість чинів Власного Штабу гетьмана або перейшла на службу до Добровольчої армії Півдня Росії, або ж емігрувала. Одним з гнізд тогочасної не лише російської, а й української нереспубліканської еміграції була була Югославія, зокрема Сербія.

Так, власне, на вигнанні у Сербії опинилися й два з трьох начальників Власного штабу гетьмана України Б. Стеллецький та О. Аккерман.

Борис Семенович Стеллецький (23 серпня 1872 р. – 25 лютого 1939 р.) був полковником російської служби, а опісля революції став генеральним хорунжим української служби. Від 27 червня по 24 жовтня 1918 р. Б. Стеллецький очолював Власний Штаб гетьмана всієї України і був командуючим Головною Квартирою П. Скоропадського. У 1918 р. перейшов на службу до армії Української Держави – генеральний хорунжий української служби. 27 червня 1918 р., після відставки В. Дашкевича-Горбацького, призначений начальником Власного Штабу гетьмана всієї України П. Скоропадського. Саме за Б. Стеллецького власну адміністрацію гетьмана було більш структуризовано, а гетьманська Головна Квартира, Власний Штаб та їхні підрозділи отримали ретельніше деталізовані обов'язки і завдання, які були визначені під грифом «Таємно» у Положенні «Про Головну Квартиру Гетьмана» та ухвалені 3 серпня 1918 р. Б. Стеллецьким. Утім Б. Стеллецькому не вдалося довго втриматися на престижній посаді й 24 жовтня 1918 р. його було звільнено. Про долю Б. Стеллецького після падіння Гетьманату у грудні 1918 р. практично нічого невідомо (Гай-Нижник, 2013). Достеменно відомо лише, що він емігрував до Югославії, де з ним жили три сини. Помер у Белграді 25 лютого 1939 р. і був

³ Там само.

похований на белградському Новому цвинтарі (ділянка 80-А). Залишилися для нащадків також його мемуари: «Спогади колишнього завідуючого пересуванням військ залізницями та водними шляхами сполучення Київського району», «Генерал-лейтенант Ніколай Іванович Іванов (Гамзунов)» та «Гетьман Павло Скоропадський. Спогади про події на Україні у 1918 році. Від Грушевського до Петлюри», що довгий час зберігалися у Російському закордонному історичному архіві у Празі, а нині перебувають у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України. Окремі документи Б. Стеллецького за 1926 р. зберігаються у Фонді T-RZIA Слов'янської бібліотеці (Slovanská knihovna) у Празі⁴.

Наступником Б. Стеллецького став *Олександр Федорович фон Аккерман* (von Akkerman; 4 квітня 1871 р. – після 1940 р.) – дворянин і генерал-лейтенант російської служби, який в армії Української Держави отримав чин генерального значкового. Він перебував командуючим Головною Квартирою П. Скоропадського і начальником Власного Штабу гетьмана всієї України від 24 жовтня по 14 грудня 1918 р. Від 27 квітня 1917 р. у чині генерал-лейтенанта він обіймав посаду виконуючого справами інспектора артилерії 34-го армійського корпусу, яким командував генерал П. Скоропадський і реформував його у 1-й Український корпус. Три гарматні бригади 1-го Українського корпусу дислокувалися у Білій Церкві, Бердичеві та Вінниці й саме О. Аккерман зробив вагомий внесок у їх становленні. «Особливо багато праці вклав у неї чудова особа, мій інспектор артилерії генерал Аккерман», – згадував П. Скоропадський (Скоропадський 1995). Артилерія корпусу нараховувала 27 гарматних батарей, з них 12 – 76-мм польові гармати, 6 – 122-мм польові гаубиці, 6 – 152-мм важкі гаубиці та 3 – 107-мм далекобійні гармати. Усього корпус мав близько 3,2 тис. артилеристів, 108 гармат і гаубиць⁵. О. Аккерман був непримиренним ворогом радянської (більшовицької) влади. Восени 1917 р. разом з корпусом на чолі з П. Скоропадським брав участь у роззброєнні на Правобережній Україні більшовицьки налаштованих частин 2-го гвардійського корпусу під проводом Є. Бош, що насувався на Київ і мав за мету повалення Центральної Ради. За Гетьманату 1918 р. О. Аккерман служить в армії Української Держави, генеральний-хорунжий, був завідуючим артилерійською частиною 1-го Волинського кадрового корпусу⁶. Як досвідчений генерал-артилерист, від травня по жовтень 1918 р. був також членом комісії для опрацювання штатів військових частин армії Української Держави (голова – начальник Генерального штабу О. Сливинський), яка розробляла організаційну структуру артилерії та штати її частин і підрозділів⁷. Від 24 жовтня 1918 р. і до падіння Гетьманату 14 грудня 1918 р. був начальником Власного Штабу і командуючим Головною Квартирою гетьмана всієї України (змінив на цій посаді Б. Стеллецького). П. Скоропадський засвідчував, що за три дні після повалення Гетьманату О. Аккермана було заарештовано (Скоропадський

⁴ Slovanská knihovna (Praha). – F. T-RZIA. – Část 3. – Vnitřní orgány RZHA. – Kapitola 2 – Oddělení dokumentů: budování sbírky archivních materiálů.

⁵ ЦДАВО України. – Ф. 1074. – Оп. 2. – Спр. 18. – Арк. 34–39.

⁶ Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 9.

⁷ Там само. – Ф. 1074. – Оп. 2. – Спр. 17. – Арк. 37 зв.

1995), проте згодом він опинився у Добровольчій армії Півдня Росії як учасник білого руху. Від 15 вересня 1919 р. перебував у резерві чинів при штабі Головнокомандуючого Збройними силами Півдня Росії, а з 11 грудня 1919 р. – у резерві чинів військ Новоросійської області. Відомо, що принаймні 25 березня 1920 р. О. Аккерман ще перебував у Феодосії, а вже в листопаді 1920 р. евакуювався з Криму у складі армії П. Врангеля у Константинополь (Істамбул) і певний час перебував у російських таборах в м. Галліполі, що на європейському березі Дарданелльської протоки. Згодом мешкав у Болгарії та Югославії, де у 1938–1940 рр. був представником полкового об'єднання лейб-гвардії 2-ї артилерійської бригади в Югославії. Від 1937 р. мешкав у Белграді (Сербія). Залишилися також спогади О. Аккермана, що були надруковані у Югославії та Франції: «Из воспоминаний строевого офицера» [про великого князя Сергея Михайловича] (Аккерман 1934), «Лейб-гвардии 2-я Артиллерийская бригада» (Фон Аккерман, 1931; Аккерман 1933; Akkerman 1933) та «Украинизация 34-го армейского корпуса» (Аккерман 1997). Відомо також про невеличку розповідь «ген.-майора Олександра Федоровича Аккермана, що живе в м. Белграді, в Сербії» про капітана О. Головачова та о. Іоана Кронштадтського, що була вміщена у книзі І. К. Сурського «Отец Иоанн Кронштадтский» (Сурский 1941). Окремі документи про О. Аккермана за 1930–1931 рр. зберігаються у Фонді T-RZIA Слов'янської бібліотеці (Slovanská knihovna) у Празі⁸.

Певний час перебував у Сербії Олександр Олександрович Палтов (1867 – ?), що був у Власному Штабі гетьмана особистим радником та генеральним секретарем П. Скоропадського, а також заступником міністра закордонних справ Української Держави (Гай-Нижник 2016). Ця людина за Гетьманату відіграла неабияку роль у вищих офіційних сферах Української Держави та особливо поза їхніми лаштунками і мала чи не найбільший вплив на гетьмана майже аж до кінця його правління. Спогади практично жодного впливового державного діяча 1918 року не обходять більшою чи меншою мірою згадку про О. Палтова. Про його долю після падіння Гетьманату інформації надзвичайно мало. Відомо, що в еміграції він виявив активну діяльність у Сербії, де увійшов до складу Белградського закордонного комітету, до котрого також належали князь Гагарін, колишній державний секретар Української Держави М. Гіжицький, граф О. Бобринський та інші й який був суто русофільським і мав пронімецьке спрямування⁹.

Недовгий час у Югославії жив і комендант палацу гетьмана – колишній отаман Окремого Запорозького загону і герой визволення Києва від більшовиків, колишній губернiальний комендант Київщини, генерал-майор української служби (1918 р.), генеральний хорунжий *Костянтин Адамович Прісовський* (22 (10) вересня 1878 р. – 15 лютого 1966 р.) (Гай-Нижник 2011). Винятково важлива посада гетьманського коменданта при Головній Квартирі і Власному Штабі П. Скоропадського відповідала званню генерального значкового, дорівнювалася у правах з головноуправляючим і мала окремі права товариша (за-

⁸ Slovanská knihovna (Praha). – F. T-RZIA. – Část 3. – Vnitřní orgány RZHA. – Kapitola 2 – Oddělení dokumentů: budování sbírky archivních materiálů.

⁹ Biblioteka Narodowa w Warszawie. – Спр. 23 XXIV-4a (11). – № м-ф. 87286. – Арк. 26.

ступника) міністра. Після падіння Гетьманату К. Прісовський переховувався у Києві, а згодом подався до Добровольчої армії А. Денікіна й потім у Крим. 2 листопада 1920 р., після краху Російської армії П. Врангеля, на військовому транспорті «Дон» відплив з Криму й 13 листопада прибув в Галліполі (Константиновское 2012). 1 січня 1922 р. на пароплаві «Ак-Деніс» він прибув до містечка Горна Джумая у Болгарії, а потім – до Югославії, з якої у середині 1920-х років К. Прісовський перебрався на постійне життя до півдня Франції,

Від травня до середини літа 1918 р. начальником господарчого відділу управління гетьманського господаря Головної Квартири і Власного Штабу гетьмана був генерал-майор російської служби *Сергій Ілліч Богданович* (16 липня 1865 р. – ?), який, за словами П. Скоропадського, безпосередньо завідував усіма службовцями в домі, а за своєю вдачею поєднував «суміш дуже доброго з усілякими дивацтвами» (Скоропадський 1995). У другій половині квітня 1918 р. С. Богданович прибув з Тамбова до Києва. Став членом «Української народної громади» і був учасником гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р. У 1918 р. він – старшина Армії Української Держави, генеральний хорунжий української служби. З травня по 13 серпня 1918 р. – начальник господарчого відділу управління гетьманського господаря при особистому Штабі П. Скоропадського. Від 13 серпня 1918 р. – начальник 1-ї Київської пішої військової школи ім. Богдана Хмельницького. На 21 листопада 1918 р. перебував у Загальному списку офіцерів Генерального штабу Української Держави, генеральний хорунжий. Невдовзі після Гетьманату емігрував до Польщі, потім – у Румунію (Гай-Нижник 2019). У 1919 р. по березень 1920 р. – у Збройних силах Півдня Росії (Добровольчій армії). Навесні 1920 р. виїхав до Югославії. На 1930 р. мешкав у Соко-Ваньї та Белграді (Сербія).

Полковник російської служби *Олександр Миколайович Яценко-Борзаковський* (1872 р. – 8 вересня 1925 р.) потрапив в ад'ютанти гетьмана П. Скоропадського, вірогідно, з подачі начальника його Власного Штабу генерала Б. Стеллецького, адже саме за його рекомендацією 13 серпня 1918 р. саме О. Яценко-Борзаковський змінив С. Богдановича на посаді заступника господаря гетьманського палацу й почав завідувати безпосередньо усіма службовцями у будинку (Гай-Нижник 2019). Після повалення Гетьманату служив у Збройних силах Півдня Росії (Добровольчій армії). Емігрував до Воеводини в Югославії (Бюлетень 1925). У банатському містечку Біла Церква викладав російську мову в Маріїнському донському дівочому інституті¹⁰, а також у Кримському кадетському корпусі¹¹ та Першому російському великого князя Константіна Константіновича кадетсько-

¹⁰ У XVIII ст. у Новочеркаську був відкритий Маріїнський донський дівочий інститут. У грудні 1919 р він евакуювався з Новоросійська й від 1921 р. по березень 1941 р розміщувався в Банаті у Білій Церкві. Атестати в ньому отримало близько 600 дівчат.

¹¹ Кримський кадетський корпус формувался на півдні Росії в березні 1920 р. (з уламків Петровсько-Полтавського, Владикавказького і Сумського корпусів та Костянтинівського військового училища в Феодосії). Понад 600 кадетів до жовтня 1922 р були розміщені у Словенії (в таборі Стрніще поблизу Птуя), а потім переправлені у Банат, в Білу Церкву. За дев'ять років свого існування в Югославії цей корпус закінчило 616 юнаків, з яких пізніше 150 отримали університетські дипломи, а 140 – військову освіту.

му корпусі¹², де О. Яценко-Борзаковський читав лекції від 15 вересня 1920 р. по 30 квітня 1923 року (Арсеєв 1995; Кадетские 1970; Мариинский 1975; Памятка 1983). Помер 8 вересня 1925 р. у Панчево (Югославія).

Михайло Дмитрович Удовиченко (1878 р. – 30 серпня 1934 р.) був наближений до П. Скоропадського восени 1918 р., вже під завісу Гетьманату. У 1918 р. перейшов на службу Українській Державі, з 10 липня по 20 листопада 1918 р. командував 2-м Дніпровським піхотним полком до його розформування. Генеральний осавул гетьмана П. Скоропадського. 6 листопада 1918 р. наказом П. Скоропадського військовий старшина М. Удовиченко був також введений до президії Великої Козацької Ради, яка мала організувати нове козацтво в Україні під проводом гетьмана (Державний 1918). Після падіння Гетьманату служив у Збройних силах Півдня Росії. Переведений у генерал-майори. Емігрував до Югославії (Военный 2004; Волков 2003; Деникин 2006). У 1923 р. значився як один з керівників заснованого І. Полтавцем-Остряницею Українського національного козацького товариства (УНАКОТО)¹³. З 2 квітня 1930 р. значився як начальник кадру 4-ї стрілецької дивізії у Смередово. Помер 30 серпня 1934 р. у Панчево в Югославії. У Москві в Державному архіві Російської Федерації зберігаються спогади М. Удовиченка (Гай-Нижник 2019).

Як і більшість офіцерів-гетьманців, вищевказані службовці та старшини Головної Квартири і Власного штабу П. Скоропадського ненавиділи не лише російський більшовизм, а й український, з яким вони асоціювали українських соціалістів. Тож цілком закономірним було те, що чи не усі особи вищого рангу з оточення гетьмана не перейшли на службу до директоріальної УНР, що встановлювалася на республікансько-соціалістичних засадах після силового повалення Гетьманату. Не дивним є й те, що подалися вони до Добровольчої армії Півдня Росії як єдиної на той час й близької їм тереново антисоціалістичної збройної потуги, а опісля – в еміграцію саме на Балкани й, зокрема, до Югославії, що стала тоді осідком і прихистком для цілого каравану біженців від «червоного» більшовицького терору як з колишньої Російської імперії в цілому, так і з України зокрема.

Використана література

Аккерман, Александр Ф. фон. Лейб-гвардии 2-я Артиллерийская бригада. Париж: Объединение Лейб-гвардии 2-й Артил. бригады, 1933.
[Akkerman, Aleksandr F. fon. Lejb-gvardii 2-â Artillerijskaâ brigada. Pariž: Ob"edinenie

¹² У вересні 1929 р з Сараєво в Білу Церкву був переведений Російський кадетський корпус (сформований з Одеського, Полоцького та Київського кадетських корпусів, а також з частин Сибірського і Хабаровського корпусів, які прибули на Балкани у 1925 р). До цього корпусу приєдналися кадети розформованого Кримського корпусу, а з серпня 1933 р. – й кадети зі скасованого в м. Горажде Донського кадетського корпусу. Зведений корпус, під новою назвою Перший російський великого князя Костянтина Костянтиновича кадетський корпус, проіснував у Білій Церкві від 1929 по 1944 р Його закінчило 906 юнаків. Університетські дипломи набуло більш 200, а югославські вищі військові училища закінчило 160 кадетів.

¹³ ЦДАВО України. – Ф. 4426. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 14 зв.

- Lejb-gvardii 2-j Artil. brigady, 1933]
- Аккерман, Александр Ф. фон. Из воспоминаний строевого офицера. Его Императорское Высочество Великий Князь Сергей Михайлович, генерал-инспектор русской артиллерии: сборник воспоминаний о его жизни и работе, и о развитии артиллерии в его время. Белград: Центральное правление Общества русских офицеров артиллеристов за рубежом, 1934: 136–140.
- [Akkerman, Aleksandr F. fon. Iz vospominanij stroevogo oficera. Ego Imperatorskoe Vysočestvo Velikij Knâz' Sergej Mihajlovič, general-inspektor russoj artillerii: sbornik vospominanij o ego žizni i rabote, i o razvitii artillerii v ego vremâ. Belgrad: Central'noe pravlenie Obšestva russkih oficeroj artilleristov za rubežom, 1934: 136–140]
- Аккерман, Александр. Ф. Украинизация 34-го армейского корпуса. 1917 год в судьбах России и мира. Февральская революция. От новых источников к новому осмыслению. Москва, 1997: 339–343.
- [Akkerman, Aleksandr. F. Ukrainizaciâ 34-go armejskogo korpusa. 1917 god v sud'bah Rossii i mira. Fevral'skaâ revoluciâ. Ot novyh istočnikov k novomu osmysleniû. Moskva, 1997: 339–343]
- Арсењев, Алексей. Руска интеллигенција у Војводини (фелътон). Дневник (Нови Сад). 1995, 6–24 април. Бюлетень Союза русских педагогов в Королевстве СХС. Белград. 1925, 3.
- [Arsenjev, Aleksej. Ruska inteligencija u Vojvodini (feljton). Dnevnik (Novi Sad). 1995, 6–24 april. Bûlleten' Soûza russkih pedagogov v Korolevstve SHS. Belgrad. 1925, 3]
- Военный орден святого великомученика и победоносца Георгия. Биобиблиографический справочник. Москва: РГВИА, 2004.
- [Voennyj orden svâtogo velikomučenika i pobedonosca Georgiâ. Biobibliografičeskij spravočnik. Moskva: RGVIA, 2004]
- Волков, С. В. Энциклопедия Гражданской войны. Белое движение. Санкт-Петербург, 2003.
- [Volkov, S. V. Ènciklopediâ Graždanskoj vojny. Beloe dviženie. Sankt-Peterburg, 2003]
- Гай-Нижник, Павло П. Костянтин Присовський – військовий і державний діяч Росії, УНР та Української Держави: біографічний нарис. Гілея. Науковий вісник. 2011, 45 (3): 20–24.
- [Haï-Nyzhnyk, Pavlo P. Kostianyn Prisovs'kyï – viis'kovyï i derzhavnyï diiâch Rosii, UNR ta Ukraïns'koï Derzhavy: biohrafichnyï narys. Hileiâ. Naukovyï visnyk. 2011, 45 (3): 20–24]
- Гай-Нижник, Павло П. Олександр Палтов – державно-політичний діяч, заступник міністра закордонних справ Української Держави. Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості. Київ, 2016: 58–69.
- [Haï-Nyzhnyk, Pavlo P. Oleksandr Paltov – derzhavno-politychnyï diiâch, zastupnyk ministra zakordonnykh sprav Ukraïns'koï Derzhavy. Diplomatychna ta konsul's'ka sluzhba u vymiri osobystosti. Kyïv, 2016: 58–69]
- Гай-Нижник, Павло П. Борис Стеллецький – начальник Головної Квартири та Власного Штабу Гетьмана П.Скоропадського. Національна та історична пам'ять: Збірник наукових праць. Вип. 7. Спецвипуск: «Павло Скоропадський – останній гетьман України (до 140-річчя від дня народження)». Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013: 175–183.
- [Haï-Nyzhnyk, Pavlo P. Oleksandr Paltov – derzhavno-politychnyï diiâch, zastupnyk ministra zakordonnykh sprav Ukraïns'koï Derzhavy. Diplomatychna ta konsul's'ka

- sluzhba u vymiri osobystosti. Kyiv, 2016: 58–69]
- Гай-Нижник, Павло П. 1918-й: два перевороти. Київ: Видавець Марко Мельник, 2019.
[Hai-Nyzhnyk, Pavlo P. 1918-i: dva perevoroty. Kyiv: Vydavets' Marko Mel'nyk, 2019]
- Гай-Нижник, Павло П. Павло Скоропадський і Власний Штаб гетьмана всієї України: боротьба за владу і державність. Київ: Крок, 2019.
[Hai-Nyzhnyk, Pavlo P. Pavlo Skoropads'kyi i Vlasnyi Shtab het'mana vsiiei Ukraïny: borot'ba za vladu i derzhavnist'. Kyiv: Krok, 2019]
- Деникин, А. И. Путь русского офицера. Статьи и очерки. Москва, 2006.
[Denikin, A. I. Put' russkogo oficera. Stat'i i ocherki. Moskva, 2006]
- Державний вістник. 1918, 14 листопада.
[Derzhavnyi vistnyk. 1918, 14 lystopada]
- Кадетские корпуса за рубежом (в Королевстве СХС – Югославии). Нью-Йорк, 1970.
[Kadetskie korpusa za rubezom (v Korolevstve SHS – Ūgoslavii). N'û-Jork, 1970]
- Константиновское военное училище: 1865–1922. Москва, 2012.
[Konstantinovskoe voennoe učiliše: 1865–1922. Moskva, 2012]
- Мариинский донской институт (Новочеркасск – Белая Церковь). Нью-Йорк, 1975.
[Mariinskij donskoj institut (Novoçerkassk – Belaâ Cerkov'). N'û-Jork, 1975]
- Памятка: Харьковский институт 1812–1932. Нью-Йорк, 1983.
[Pamâtka: Har'kovskij institut 1812–1932. N'û-Jork, 1983]
- Скоропадський, Павло. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. Київ; Філадельфія, 1995.
[Skoropads'kyi, Pavlo. Spohady. Kinetš' 1917 – hruden' 1918. Kyiv; Filadel'fiia, 1995]
- Сурский, И. К. Отец Иоанн Кронштадтский. Т. 2. Белград, 1941.
[Surskij, I. K. Otec Ioann Kronštadtskij. T. 2. Belgrad, 1941]
- Фон-Аккерман, Александр. Ф. фон. Лейб-гвардии 2-я Артиллерийская бригада. Белград, 1931.
[Fon-Akkerman, Aleksandr. F. fon. Lejb-gvardii 2-â Artillerijskaâ brigada. Belgrad, 1931]
- Akkerman, von Major-General. Leib-Gvardii 2-Ia Artilleriiskaia Brigada. Paris: Brigade Society, 1933.

Павло Гай-Нижник

НАЧЕЛНИЦИ И ПРЕДСТОЛНИЦИ ГЛАВНОГ СТАНА И ЛИЧНОГ ШТАБА ХЕТМАНА УКРАЈИНЕ (1918): НОВА ЕМИГРАЦИЈА У СРБИЈИ, У ПРВОЈ ЧЕТВРТИНИ 20. ВЕКА

Резиме

У чланку су истакнути појединци – виши официри Главног стана и Личног штаба хетмана целе Украјине П. Скоропадског за време постојања Украјинске државе (29. април – 14. децембар 1918), који су емигрирали у првој четвртини 20. века. из Украјине у Србију – у то време саставни део Краљевине СХС (од децембра 1918), а потом Југославије (од октобра 1929), са српском династијом Карађорђевића на челу.

Главни стана и Лични штаб хетмана су играли једну од кључних улога у државотворном процесу у време хетмановања П. Скоропадског и представљали, на неки начин, личну војно-цивилну управу хетмана целе Украјине, почасну гарду, службу безбедности, обавештајну и

контрабавештајну службу, а истовремено и лично обезбеђење шефа државе. Сасвим је вероватно да је због тако широких (посебно моћних) овлашћења хетмановог штаба уопште, а посебно Личног штаба, П. Скоропадски покушао да створи сопствену „владу у сенци“ и истовремено структуре моћи, што би њему пружило могућност да (у ужем кругу најближих сарадника и личности од поверења) независније делује у управљању државом избегавајући потпуну контролу окупаторских немачких власти и политичко ометање својих противника.

Након свргавања хетманата П. Скоропадског и уследделог слома украјинске државе, 14. децембра 1918, услед социјалистичко-републиканске побуне коју је предводила Директорија, огромна већина чиновна из хетмановог Личног штаба или приступила Добровољачкој армији Јужне Русије или емигрирала. Југославија, а посебно Србија, била је једно од гнезда нерепубличке емиграције, не само руске, већ и украјинске.

На тај начин у емиграцији, у Србији, нашли су се двојица од три начелника Личног штаба хетмана Украјине – Б. Стелецки и О. Акерман, лични саветник, секретар и заменик министра иностраних послова Украјинске државе О. Палтов, командант Хетманске палате, К. Присовски, начелник економског одељења администрације хетманског господара Главног седишта и Личног штаба С. Богданович, његов наследник на тој функцији О. Јаценко-Борзаковски, хетмански генерални осавул М. Удовиченко и други званичници нижих рангова.

Кључне речи: Хетманов лични штаб, Стелецки, Акерман, Богданович, Јаценко-Борзаковски, Удовиченко.